

שלח לך אנשים¹

שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ פְּנֵי אֶשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבִתָּיו תִּשְׁלַחוּ כָּל נְשִׂיא בְּהֵם: (במדבר יג ב).²

רש"י במדבר פרק יג

שלח לך אנשים - למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר: שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך.³ על פי ה' - ברשותו, שלא עכב על ידו. כולם אנשים - כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו.⁴

רמב"ן במדבר פרק יג

שלח לך אנשים - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח ... לשון רש"י מדברי אגדה. ויש כאן לשאול: אם כן, משה עצמו חטא בענין, שנאמר: וייטב בעיני הדבר (דברים א כג). ולמה אמר להם בענין הארץ "הטובה היא אם רעה" (פסוק יט) אחר שנאמר לו מתחילה שהיא טובה ורחבה? ועוד מה עשו המרגלים? כי ... על כל פנים היו צריכין להשיבו על מה שציוה אותם. ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו (פסוק כח) אפס כי עז העם והערים בצורות גדולות? וכי על מנת שיעידו לו שקר שלח אותם?

אבל יישוב העניין בזה, כי ישראל אמרו כדרך כל הבאים להילחם בארץ נוכריה ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים... וזו עצה הגונה בכל כובשי ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו שנאמר (להלן כא לב) וישלח משה לרגל את יעזר, וכן ביהושע בן נון (יהושע א ב) שנים אנשים מרגלים. ועל כן היה טוב בעיני משה. כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל יצוה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולארוג, כאשר בא הכתוב במלחמת העי (שם ח ב) שהיתה על פי השם ובמקומות רבים. אז נמלך משה בשכינה, ונתן לו השם רשות ואמר לו: שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען, וידעוה ויגידו לכם ועל פיהם תתייעצו בענין הכיבוש.⁵

¹ דברים שכתבנו לפני כתיבת שנים והגיעה העת לרענן ולהרחיב.

² והפסוק הסמוך ממשיך ואומר: "וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה". נושא מרתק שניגע בו בשוליים הוא השואה בין האופן בו מסופר העניין כאן והאופן בו מספר משה את העניין בספר דברים פרק א (ושם, על סיפה של ארץ ישראל, גם מוקדם חטא המרגלים לחטא העגל): "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ ויטבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: וייטב בעיני הדרך ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט".

³ ובכך מגשר רש"י בין פרשתנו בה נאמר במפורש שהקב"ה מצווה לשלוח מרגלים ובין המתואר בספר דברים שהעם ביקש. כפי שהוא ממשך ואומר שם: "אם תרצה שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כולכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר (הקב"ה): אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה". מזכיר את דברי הקב"ה לבלעם: "אם לקרוא לך באו האנשים קום לך איתם ואך...". וכבר עמדו על כך המפרשים. ראה פירוש אבן עזרא במדבר כב יט: "רק טעמו כטעם שלח לך אנשים (במדבר יג, ב), כי השם אמר לישראל עלה רש (דבר' א, כא), והם לא האמינו, רק אמרו נשלחה אנשים לפנינו (שם שם, כב)". וכן חזקוני שם: "ויחר אף ה' כי הולך הוא שהרי לא נתן לו רשות בפנים מאירות ... והיה לו להבין מפעם ראשונה שלא היה בדעתו של הקב"ה שילך הוא, ודוגמא זו מצינו במרגלים שלח לך אנשים וגלוי וידוע לפניו שלא היה בדעתו של הקב"ה שישתלחו". ואולי בדומה לכך גם דברי מיכיהו ליהושפט, מלכים א כב טו.

⁴ זו שיטת רש"י שמראש כל העניין יסודו בחטא ואתם אנשים, גם אם היו אנשים הגונים ואף צדיקים באותה שעה, פוטנציאל החטא והמרד והטענות נגד ארץ ישראל, כבר היו טמונים בהם מהרגע הראשון. כל כך, עד שמשה צריך לחשוש ליהושע ולהוסיף אות על שמו ולהתפלל עליו: "יה יושיעך מעצת מרגלים". ואף בהמשך לא חוסך רש"י שבטו מאותם רשעים: "וילכו ויבאו - להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה". וגם כשהם אומרים דבר טוב על הארץ, אין זה אלא לשם כיסוי וגיבוי לדיבה שהם מוציאים עליה: "זבת חלב ודבש היא - כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו, אין מתקיים בסופו".

⁵ ומה היה חטאם של השליחים המרגלים? איפה וכיצד התהפך העניין? על כך מתעכב רמב"ן בהמשך פירושו, כאשר הוא מבאר כיצד הם מדווחים למשה וכיצד הם מערבים דברי הסתה יחד עם דיווח שרובו אמת: "וגם זבת חלב ודבש הוא - בעבור שצוה אותם לראות השמנה היא אם רזה, השיבו לו כי היא שמנה וגם זבת חלב ודבש היא. ועל שאלתו יש בה עץ אם אין, השיבו לו "זוה פריה", כי כן צוה אותם להראותו. והנה בכל זה אמרו אמת והשיבו על מה שנצטוו. והיה להם לאמר שהעם היושב עליה עז והערים בצורות, כי יש להם להשיב אמרי אמת לשולחם, כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבחננים אם במבצרים. אבל רשעים במלת "אפס", שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין, ... ואמרו עוד עמלק יושב בארץ הנגב - לרמוז שאין שם רוח לבא בארץ משם, כי כולם גבורים, כי עמלק בדרום והכנעני במערב ובמזרח והאמורי בהר ... ואמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו - לאמר אפילו העם אם יצאו אלינו בשדה לא נוכל לעלות אליהם להלחם בה, אף כי נכבוש מהם ערים בצורות גדולות מאד". וכאשר יהושע וכלב מצליחים איכשהו לאזן את התמונה ולא כל העם נסחף אחרי המרגלים: "היו העם פוסחים, ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת השם בגבורים. אז הוציאו להם דבה בפני עצמם ... עד שילינו כל העדה ... וכאשר ראו כי עדיין היו ישראל נועצים לעלות ויהושע וכלב מחזקים את לבם, הוציאו דבה בשקר כדי לבטל עלייתם על כל פנים ... ועל זה נענשו למוות במגפה, שנאמר (להלן יד לז) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'". לשיטת רמב"ן לא היה שום פסול במהלך הכולל ולא במרגלים אישית. הרעיון לרגל את הארץ היה נכון, העם ביקש כהוגן או הקב"ה ציווה תחילה, משה הסכים והעביר את הדברים מהקב"ה לעם או ההפך.

אור החיים במדבר פרק יג

עוד ירצה במאמר לך לצד שהזכירם בלשון חשיבות ואמר אנשים שורה שהם צדיקים. לזה אמר לך פירוש, כל עוד שהם לפניך אצלך הם צדיקים, אבל כשיחזרו פניהם ללכת בשליחות פקע מהם כלילא.⁶

תנחומא (ותנחומא בובר) תחילת הפרשה, במדבר רבה טז א⁷

כך דרש ר' תנחומא בר אבא: ילמדנו רבנו [הלכה]: מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלשה ימים? כך שנו רבותינו: אין מפליגין בספינה בים הגדול שלשה ימים קודם לשבת, בזמן שהוא הולך למקום רחוק. אבל אם מבקש לפרוש כמו מצור לצידון מותר לו לפרוש אפילו בערב שבת, מפני שהדבר ידוע שהוא יכול לילך מבעוד יום. במה דברים אמורים? בשליח הרשות. ואם היה שליח מצווה מותר לו לפרוש בכל יום שירצה. למה? מפני שהוא שליח מצווה ושליח מצווה דוחה את השבת ... שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשתלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצליח בשליחותו. ואין לך בני אדם שנסתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותם שנים ששלח יהושע בן נון ... אלו פנחס וכלב והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן ... אבל שלוחים ששלח משה היו רשעים. מנין? ממה שקרינו בענין: "שלח לך אנשים".⁸

תנחומא (בובר) פרשת שלח סימן ה

בכל מקום שנאמר "אנשים" - צדיקים הם. שכן הוא אומר: "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים" ... וכן חנה אומרת: "ונתתה לאמתך זרע אנשים" ... ולאלו אתה קורא כסילים? אלו לא נקראו כסילים, אלא על שהוציאו דיבה רעה על הארץ, שנאמר: "ומוציא דיבה הוא כסיל" (משלי י"ח). ואע"פ כן בני אדם גדולים היו, ועשו עצמן כסילים. ועליהם משה אומר: "כי דור תהפוכות המה". שנבחרו מכל ישראל על פי הקב"ה ועל פי משה. שנאמר: "וייטב הדבר בעיני" (דברים א' כג).⁹ מכאן אתה למד שהיו צדיקים בעיני ישראל ובעיני משה. ואף משה לא רצה לשלחם עד שנמלך בהקב"ה על כל אחד ואחד פלוני משבט פלוני. ואמר לו הקב"ה: ראוין הן. שנאמר: "וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה', כולם אנשים ראשי בני ישראל המה". ואחר כך, לסוף ארבעים יום, נהפכו ועשו כל אותה צרה. והם גרמו לאותו הדור שילקה אותה המכה, שנאמר: "כי דור תהפוכות המה" - שנתבררו צדיקים ונתהפכו להם. לכך נאמר: "שלח לך אנשים".¹⁰

הכל היה תקין בתחילת הדרך. מה קרה? מה שיכול לקרות לכל אחד מאיתנו. בני אדם משתנים ומשנים דעתם. פעם מאמינים ופעם כופרים, פעם בוטחים ופעם מפוחדים, פעם דוברי אמת ופעם מוציאי (או מביאי, יוסף!) דיבה. זהו הטבע האנושי.

⁶ לא נוכל לסקור כאן את כל המפרשים ובוודאי לא את כל ההסברים לחטא המרגלים. אנו מבקשים להתמקד בדילמה שמציגים פירוש רש"י מכאן ופירוש רמב"ן מכאן, וכפי שמתחדד גם מפירוש אור החיים זה, איך זה שאנשים מתהפכים כלילא (over night) ומשנים את עורם ברגע אחד. רמב"ן יאמר: אכן כך, זהו הטבע האנושי. רש"י יאמר: אין הפתעות ואין סתם מהפכות. הדברים היו רעועים ורעים מתחילת הדרך. כל המהלך היה שגוי והאנשים היו מוסווים. נראים אותה עעה ככשרים. מסקר מהיר ולא מדויק של הפרשנים והמדרשים נראה כאילו יש כאן חלוקה ברורה. רוב המפרשים: אברבנאל, אבן עזרא, אור החיים זה, כלי יקר (ספורנו נשמור להפתעה בסוף, חזקוני כמעט תמיד בדרכו של רש"י) ועוד, רובם נראה שהולך בשיטת רמב"ן, בעוד שהמדרשים הם לכאורה כרש"י (נכון יותר רש"י בוחר ללכת בדרך המדרש). ואנו מבקשים להראות שיש יסוד לשתי השיטות במדרש. לשון אחרת, כבר עולם המדרש מתחבט בין שתי הגישות. המחלוקת היא קדומה ובסיסית.

⁷ הדימיון בין מדרשי תנחומא על שתי גרסאותיהם: הרגיל (הנדפס, ורשא) והקדום (בובר) ובין במדבר רבה (מפרשתנו ואילך) הוא בולט וברור. ראה תיאור המדרש בספר מבוא למדרשים, ע. רייזל, הוצאת תבונות תשע"א: "מדרש במדבר רבה הוא מדרש אגדה על ספר במדבר, שנערך, ככל הנראה, במאה ה-12 בפרובאנס. מדרש זה הוא המאוחר ביותר מבין מדרשי רבה לתורה. המדרש מורכב משני חלקים, השונים זה מזה באופיים ובהיקפם, והם פרי יצירתם של מחברים שונים: החלק הראשון הוא מדרש פרשני על פרשות במדבר ונשא, והוא רחב היקף ביחס לחלקו השני של המדרש, ומאוחר לו. חלקו השני של המדרש, על פרשות בהעלותך עד מסעי, הוא למעשה מדרש תנחומא לספר במדבר, בצירוף מספר תוספות". הספר יצא לאור וניתן לרוכשו בשבוע הספר או ברשת.

⁸ מדרש זה תומך בשיטת רש"י והוא כנראה המקור לה. אך מה ההוכחה שאכן היו רשעים? סיומת המדרש: "מנין? ממה שקרינו בענין: "שלח לך אנשים" - לא כ"כ ברורה. מה כאן מוכיח שהיו רשעים? הסבר אפשרי נמצא, אולי, בפרשת השבוע שעבר במינוי הזקנים: "למה לא אמר לו אספה לי שבעים אנשים אלא שבעים איש - מיוחדין, שיהיו דומין לי ולך" (במדבר רבה טו כג). איש - לשון חיובית, אנשים - לאו דווקא. אבל עדיין קשה שהרי גם אם לא היו מיוחדים ולא בדרגת משה או הקב"ה, מי אמר שהיו רשעים? אגב, מדרש זה הוא בנין אב של מדרש "ילמדנו" קלאסי שמתחיל בהלכה ומסיים באגדה בענייני דיומא. וכאן המעבר מהפתיחה בהלכה לסיום באגדה הוא חלק ואלגנטי ביותר, כולל המעבר דרך ההפטרה (ואולי זה המקור להפטרה). לדוגמאות נוספות של מדרשי ילמדנו - הלכה, ראה כל הפתיחות לפרשיות בדברים רבה. מדרשים רבים נוספים יש כשיטת רש"י, אך דא עקא שהסמך שלהם מהמקרא הוא רופף.

⁹ לציטוט פסוקים מספר דברים יש משמעות מיוחדת כי שם משה מתאר את הדברים בפרספקטיבה של 40 שנה מאוחר יותר, לפני הדור הבא שצריכים להסביר לו מדוע הם נולדו במדבר ולא בארץ ומדוע משה לא ממשיך איתם ("גם בי התאנף ה'" - ראה דברינו על השולח במדרש הסמון להלן). ראה פרק א בספר דברים, בפרט מפסוק כב עד הסוף. ואין זה גם מפתיע שמשה מספר את "אלה הדברים" לא לפי הסדר ההיסטורי ומקדים את סיפור המרגלים לכל השאר (חטא העגל מופיע בפרק ט').

¹⁰ מדרש זה ודאי מסייע לשיטת רמב"ן וסיעתו. אותה הסיומת בני המדרש הקודם, אך הדרשה הפוכה לגמרי. צדיקים היו, גדולים וראויים היו, אלא שנתהפכו להם. כך זה בשליחות אנושית של בני אדם ולא של מלאכים. הכל יכול להשתנות בכל רגע. צדיק היום, רשע (כסיל) מחר, בעל תשובה מחרתיים. לאדם יש כוח בחירה, לטוב ולרע. זו גם משמעות הסיומת של המדרש: "לכך נאמר שלח לך אנשים" - בני אדם אתה שולח, לא מלאכים. השליח וגם השולח (ראה המדרש הבא) הם אנשים - בני אדם.

תנחומא (ותנחומא בובר) סימן ב בפרשתנו, במדבר רבה טז ב

זהו שאמר הכתוב "אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם" (תהלים עו). "אשתוללו אבירי לב" - אלו משה ואהרן ששלחו המרגלים ובאו ואמרו לשון הרע על הארץ ולא היו יודעין מה לעשות. אלא אף משה ואהרן נתרשלו את ידם ... אמר לו הקב"ה למשה: טובה גדולה אני מחזיק לך (לכלב בן יפונה) ... אתם לא מצאתם ידיכם אלא פְּשָׁלְתֶם ... כל כך למה? על שהיו שלוחין טפשיין. אמר שלמה: "מְקַצֶּה רְגָלִים חָמָס שְׁתָּה שְׁלַח דְּבָרִים בְּיַד פְּסִילִי"¹¹ (משלי כו ו).¹²

תנחומא (בובר) פרשת שלח סימן ג, במדבר רבה טז ג

ר' אחא הגדול פתח: "יבש חציר נבל ציץ ודבר א-להינו יקום לעולם" (ישעיה מ ח). למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב והתנה עמו, ואמר לו: בוא לך עמי ואני נותן לך מתנה. הלך עמו - ומת. אמר המלך לבנו של אוהבו: אע"פ שמת אביך, איני חוזר בי במתנה שאמרתי ליתן לו. בוא וטול אתה. המלך זה הקב"ה והאוהב זה אברהם שנאמר: "זָרַע אֲבָרָהָם אֲהַבִּי" (ישעיהו מא ח).¹³ אמר לו הקב"ה: בוא לך עמי, שנאמר: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך". התנה עמו לתת לו מתנה, שנאמר: "קום התהלך בארץ ... כי לך אתננה" ואומר: "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם". אמר לו הקב"ה למשה: אע"פ שהתנית עמי האבות ליתן להם את הארץ - ומתו, איני חוזר בי, אלא: "ודבר א-להינו יקום לעולם".¹⁴

ספורנו במדבר פרק יג¹⁵

וידבר ה' אל משה. שלח לך אנשים. אל תניח שישלחו הם כמו שאמרו לעשות באמרם: נשלחה אנשים לפנינו (דברים א, כב), שמה ישלחו הדיוטות בלתי מכירים שבח הארץ ויספרו בגנותה באופן שיחשבו ישראל על ה' תועה ולא ישובו בתשובה, כמו ששבו אחר כך באמרם: חטאנו לה' (שם שם מא).¹⁶ וזה כי המרגלים ששלח משה, אף על פי שהרשיעו להניא לב העם מחסרון אמונתם באל שדי, מכל מקום הכירו וספרו טובת הארץ באומרם: וגם זבת חלב ודבש היא. וכן העיד באמרו: ויקחו בידם מפרי הארץ... ויאמרו טובה הארץ (דברים א, כה). אלא שאמרו שהיה נמנע לכבשה. וכאשר הכירו ישראל חטאתם על שלא בטחו בישועת האל יתעלה ונצחונם, אחר שעשה עמהם להפליא, שבו בתשובה ואמרו: חטאנו לה' אנחנו נעלה ונלחמנו (שם שם מא). והתפללו כאמרו: ותשובו ותבכו לפני ה' (שם שם מה). אלא שלא קבל האל יתברך תפלתם מפני חלול ה' שעשו, שאינו מתכפר אלא במיתה וכמו שהעיד בהם באומרם: וביום פקדי ופקדתי וכו' (שמות לב, לד).¹⁷

שבת שלום וקיי טוב¹⁸**מחלקי המים**

¹¹ ראה דעת מקרא ומפרשי התנ"ך על פסוק זה במשלי.

¹² מדרש זה מביט את חלקם של המנהיגים, משה ואהרן, בכל העניין. אמנם "אין שליח לדבר עבירה" אך אי אפשר להאשים רק את השליח. גם לשולח יש אחריות. ראה שני מדרשים בהמשך שם (טז ד) "כחומץ לשיניים וכעשן לעיניים, כן העצל לשולחיו". למרות שהמדרש מדבר על מה שקרה לאחר שהמרגלים חזרו, על חולשת משה ואהרן מול עמידתו של כלב, הוא ממוקם דווקא בתחילת הפרשה על הפסוק: "שלח לך אנשים". וזה שוב כשיטת רש"י שזרע הפורענות היה מההתחלה (להוציא את זה שרש"י לא מזכיר את משה ואהרן). מדרש זה הוא גם תשובה לשאלת רמב"ן: "ואם כן משה עצמו חטא בענין?!" - תשובת המדרש: אכן כך. ראה דברינו [חילופי דורות ומשמרות בפרשת פנחס](#), בהשתלשלות של "משה ואהרן נתרשלו ידיהם". ובמדרש הגדול: "שעמדו בעזות ואמרו למשה: פתאם אתה מכניסנו לארץ? רגל אותה תחילה ואח"כ ניכנס לתוכה". משה לא עומד בלחץ. ואגב, טיפשים בלשון המדרש, כסיל בלשון המקרא, הוא אדם מסוכן ואפילו רע. ראה הפסוק: "ומוצא דָּבָהּ הוּא כְּסִיל" (משלי י יח) שנדרש רבות על המרגלים וכשיטת רש"י.

¹³ "אוהבי" הוא לא רק אברהם עצמו אלא גם "זרע אברהם". כביכול כתוב: "זרע אברהם - אוהבי" ולא: "זרע, אברהם אוהבי".

¹⁴ הקשר לאבות איננו רק בקיום ההבטחה ובתפילת משה (פרק יד פסוק טז), אלא כבר בתחילת הפרשה - בעצם שליחת המרגלים. "שלח לך" של משה מקביל ל: "לך לך" של אברהם וממשיך אותו. בעלות על ארץ רוכשים "ברגליים" והמרגלים, למרות שבסוף חטאו, מממשים את "קום התהלך בארץ" של אברהם. וגם הביקור בחברון, עיר האבות, איננו מקרי. כל זה סיוע גדול לרמב"ן.

¹⁵ חזרנו לפרשני המקרא, לשיטתו המיוחדת של ספורנו שגם לה יש סמך בעולם המדרש - המדרש האחרון שזה עתה קראנו.

¹⁶ העם מבקש לשלוח מרגלים והקב"ה מצווה על משה להתערב בתהליך. לא לעצור אותו, אלא להשפיע מי ילך, לוודא שלא ימונו הדיוטות, אלא כאלה שלא רק יספרו בשבח הארץ, אלא שגם אם העם יגלה היסוס ואפילו יחטא, הם, המרגלים השליחים יגרמו לו לחזור בתשובה. כפי שאכן קרה שבסופו של דבר הכיר העם בחטאו וניסה לתקן במעפילים. רש"י משליך מהסוף הרע על שורש ההתחלה ואילו ספורנו משליך מהשורש הטוב רפואה ותקווה לעתיד, גם אם יהיה חטא באמצע.

¹⁷ לספורנו גישה ייחודית ומפתיעה ברכותה כלפי חטא המרגלים והעם שנענה לדברי ההסתה שלהם. נראה שהוא הולך צעד נוסף גדול מעבר לגישתו של רמב"ן (ואולי כבר ברמב"ן נמצאים הדברים, ראה גישתו הדו-פנית ל"אפס כי עז העם" וגם ל"ארץ אוכלת יושביה"). לא רק שהמרגלים היו אנשים טובים ביסודם, אלא שבדיעבד די הצדיקו את התקוות שתלה בהם משה שלא יתנו לעם להתדרדר עד הסוף. וגם העם שתחילה הוסיט, שינה דעתו וביקש לחזור ולתקן ובאמת לא ברור במקרא מדוע הקב"ה לא נענה ולא קיבל תשובתם (חילול ה' אומר ספורנו, אבל בחטא העגל למשל טענת חילול ה' הייתה להצלה!). נראה לנו שפירוש ספורנו הוא באמת ייחודי ומפתיע ולפיכך לא נרבה לו בהסברים משלנו ונניחו לפני שואבי המים כמות שהוא.

¹⁸ ה- 21 ביוני, יום שלישי הקרוב, יום תחילת הקיץ, [תחילת תקופת תמוז](#) (שחל השנה לפני ראש חודש תמוז בגלל השנה המעוברת).